

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svetlobo dane od krajske kmetijske družbe.

V red devane od *Dr. Janeza Bleiweisa.*

Tečaj VII.

V sredo 14. sušca (marcija) 1849.

List 11.

Nova vstava.

Cesar so razpustili državni zbor, in so 4. dan sušca Sami avstrijskim narodom vstavo dali.

„Kér se je“ — pravijo Cesar v razglasu 4. sušca — „zmirej očitniši kazalo, de ta državni zbor, čeravno v njem veliko visoke časti vrednih mož sedi, bi ne bil tega dela primerno dokončal, oznanimo Sami po Svoji cesarski oblasti današnji dan vstavno pismo za edino in nerazdeljivo avstrijsko cesarstvo — sklenemo državni zbor v Kromerizu in ga razpustimo.“ Zraven tega razglasa so oznanili Cesar ob enim novo vstavo, splošne državljanske pravice, in postavo za odškodovanje gruntnih davkov i. t. d.

Ministri pa zraven tega še oznanijo gosposkam in vsim prebivavcam avstrijskiga cesarstva, de nej se v vsim zvesto in na tanjko ravnajo po novih postavah.

Današnjim Novicam so priloženi vsi ti razglasi razun postav za odškodovanje gruntnih davkov, ktere se zavoljo veliko družih reči tako naglo niso mogle v naš jezik prestaviti, ktere bojo pa prihodnjim Novicam pridjane. V ti postavi je v 37 razdelkih vse razloženo, kakó se ima po Cesarjevim povelji ta reč poravnati, de bo vsak vedil, pri čim de je, kmet in gruntna gosposka. Práv bi bilo, ko bi gosp. minister kakimu zastopniku možu ukazal, de bi vsih 37 razdelkov práv po domače razložil, de bi se nobena postava drugači ne razlagala, kakor je dana, in de bi se takó vsim krivim razlagam v okom prišlo. Kakó potrebno je natanjčno razjasnjenje v téh rečéh, smo se prepričali pri patentu od 7. kimovca, kteriga so nekteri tako razložili, de je „vse doli“ — in vender to nikdar ni bilo rečeno. Nadjamo se, de bomo tako razjasnjenje práv po domače dobili, in de ga bomo zamogli bravecem Novic kmalo podati.

V novi vstavi, ktera je cela današnjim Novicam priložena, je veliko reči, v kterih je le poglavitna postava izgovorjena; posamesne postave, ki se s poglavitno postavo vežejo, bojo zaporedama na znanje dane. Nadjamo se in pričakovati smémo, de bojo te postave v pravi in resnični prid vsih narodov, in de zagotovljena svoboda — po besedah presvitliga Cesarja — ne bo mertva beseda ostala. V enim hipu se pa ne morejo vse nove postave dati; pričakujmo tedej zaupljivo in mirno, kar nam bojo na vstavo se opirajoče posamesne postave prinésle. Posebno imenitna za nas vse bo srenjska postava (Gemeindeordnung). Pri drugim zboru bo čas, de bojo naši poslanci odkritoserčno na znanje dali, kar bo treba, v ti vstavi, ki so jo Cesar 4. sušca dali, prenarediti. Visoki poklic državnega zbora, in silno potrebo, prave možé za poslance izvoliti, mende zdej vsak, tudi nar prostejši človek spozná. Pa ne le der-

žavni zbor, temuč tudi naši prihodnji deželni zbori (Landtage), kteri bojo vse drugači, kakor so bili dozdani, napravljeni, bojo silno imenitni zató, kér se bojo v njih domače reči posvetovale in sklenile, in bojo, takó rekoč, podlaga državnega zbora.

Kér se imajo deželni zbori že létas začéti, se vidi, de bo letašnje léto veliko opraviti z vpeljanjem novih naprav. Bog daj srečo!

Še nektere besede zavoljo regrutiranja.

V državnim zboru 3. sušca je gosp. minister Stadion na vprašanje poslanca gosp. Bilinskiga: „kakó je to, de se je novo regrutiranje razpisalo brez dovoljenja državniga zbora?“ sledeči odgovor dal:

„Po vsih vstavnih deželah gré pravica, število regrutov odločiti, postavodajni oblasti, regrute pa nabirati, gré tisti oblasti, ktera postave speljuje. Z vsakolétnim računstvom se odloči tudi število novincov, tedej po tem njih nabéra ne potrebuje več posebniga dovoljenja. V denarnim prevdarku, ki je bil državnemu zboru predpóložen, je število regrutov zaznamovano, in kér je državni zbor 80 milijonov dovolil, od kteriga denarja je veliko za armado namenjeniga, je po tem takim državni zbor tudi poterdil število armade. Takó je v vsih vstavnih deželah.“ —

Kér imajo nekteri napčno misel, de so že v vojaški stan vzeti, ako so pri srečkanji (lozanji) listek s številko vzdignili, jim še enkrat povémo, de je ta misel napčna, kér so vsi listi sploh s številkami zaznamovani; asentiranje se po tem le po létnih verstah godí, in morebiti že v prvih létnih verstah stoji ne pridejo na versto, ako so viši številko vzdignili in ako že tisti, ki so pred njimi, potrebno število dopolnejo.

Mnogoteri kmétijski poduki. Od turšice.

Večkrat kmetje tožijo, de turšici slana škodje, posebno če slana že v začetku mesca kimovca pade. To škodo odverniti, me je večlétna skušnja učila, po kteri turšica nar menj 14 dni popred dozori od družih, ki so bile ob enakim času sajene, in je tedej mnoge škode obvarovana.

Zgodno turšico pa si pridelati, naj se takóle ravná: Pojdi na turžično polje, kadar turšica dozoriti začénja, in poší doli viseče zgódne sterže. Odlomi jih in populi jim berž lasce; obesi jih potem na zračni (ljuftni) kraj, kjer naj visé do družiga léta noter do sajenja. Zdej jih obrobkaj, za sajenje pa vzémi le zernje iz srede sterža.

Nar boljši čas, turšico saditi, je ene dni pred sv. Jurjem, če vreme pripustí. Ta čas sajena turšica nar več zgodniga pridelka in nar lepši zernje da.

Lasje se pa morajo berž populiti, sicer se stéržov rad černi snèt ali černic (Brand) prime.

Le srednje zernje na stéržih je za sajenje dobro; zgornje in spodnje zernje je večidel premalo zgodno, posebno pa v merzlih in mokrotnih létih, torej ne obrodí, ali pa je snetljivosti podverženo.

Tudi ni dobro, tursíce predolgo na steblih pušati, kér se pozno v jeseni na polji in na steblih pušeni stérži jesenske meglene mokrote napijó in se tako prilóžnost da snetju za drugo léto. (Mitth. d. Kärnth. L. W. G.)

Pomoček zoper bule.

Po volji svojih sosedov tukej sredstvo zoper zvu-najne bule ali gobe goveje živine razglasimo. Pri nas že večkrat skušeno mazilo, bule živini odpravi, so pene govejiga mesá, ki se lahko povsod zastonj dobijo. Če se večkrat gobe z imenovanimi penami pomažejo, se v malo dneh posušijo.

Kmetiški bravci Novíc iz Kaminj.

Dopis iz Notrajskiga.

Ko človek naše zdanje slovenske časnike prebira, veselje ga obhaja viditi, koliko nam je eno, in še ne popolnoma iztečeno léto dalo, česar se popred nismo nadjali; najde tukej mnoge in razne sostavke, vse vzajemne v lepim narodskem duhu *) in namenjene v prid in izobrazenje slovenskiga, dolgo zanemarjeniga naroda, in si dostikrat misli: „to je práv povedano“, „uno ni bilo dalje prikrivati“, „to je pač potrebno, naše ljudstvo učiti“ i. t. d. V časih ima pa človek tudi svoje lastne misli, in meni: tega nam ni potreba prašati, z unim bi bilo še počakati, to bi bilo drugač povedati. Ne zamerite mi, ljube Novice, če vam nekterih takih svojih misel na znanje dam; morebiti se najdejo še drugi enacih misel, in jim bo práv prišlo spoznati, de ne menijo sami takó.

Prašalo se je že večkrat: kateri bi znal vseslovanski književni jezik biti. In ta je rekel: nekoliko počakajmo, obdelujmo posamezne slovanske narečja, in bo scásama iz tega književni vseslovanski jezik sam se napravil; uni pa nam je že vse postave in vodila dal, si tak jezik kmalo, v ne dolgim času izkovati. Res de bi ne bilo napačno, kmalo tak slovanski jezik imeti, v katerim bi se vsi omikani Slovani lahko razumeli. Kaj pa vender meni pri tem prašanji v glavo pride? Še le išemo vseslovanski književni jezik, in — ga že imamo! kakor je Dr. Zupan, nekdanji profesor, dostikrat rekel:

Vse imamo,
Pa ne znamo,

Le išimo,
De dobimo.

Vseslovanski književni jezik je staroslovanski. Tega je rabil Slovanski apostelj in prvi pisatelj sv. Ciril, tega rabijo v božji službi Rusi in Serbljani, tega poznajo vsi učeni Slovani — in zastran bolj vesolniga vpeljanja bi se ne bilo bati zavidnosti od tega ali uniga zdajnega slovanskiga narečja, zakaj vsim je Cirilov jezik v časti; tudi so v ravno tem jeziku vse razne oblike ali forme in korenine besed hranjene, kterih se nektere zdaj le v enim, nektere le v drugim slovanskim narečji obderžujejo. In če bi se s staroslovanskim jezikom še Cirilov pravopis obderžal, bi bilo morebiti mnogim rodoljubam vstreženo. Ako bi se pa staroslovanski jezik imel še na latinski pravopis predjati, bi tudi to ne bilo nemogoče, in pred ko ne tudi ne napčno; sej tudi Čehi še rabijo nemške in latinske čerke v svojim pravopisu; tako naj bi se v staroslovanskim vpotrebovale Cirilove in latinske, dokler bi se v

*) Ravno to lepo slovensko čednost zloge in edinosti nam očita Ljubljanski dopisnik v Gracarci in pravi: de je žalostno, de v Ljubljani ni nobeniga nasprotniga časopisa!! Dopisnik bi rad imel, de bi Slovenec Slovincu zabavljal in se ž njim prepiral. Naj vsak rodoljub sam sodi: kaj je misliti od tacih draživcov. Vredništvo.

unih ali teh vsi ne zedinili; Nemci bi nam ne mogli tukej nič očitati, sej zraven lastnih gotiških sami rabijo tudi latinske.

Naša slovenska reč tudi v naših stranéh zlo napredva; med drugim smo od Verhniške c. k. kantonske komisije (komisar je gosp. Perko) dopise do soseskinih mož zastran vojašine, in tudi natisnjene poklice mladenčev k lozanju, vse v slovenskim jeziku napravljene vidili.

Podlipski.

Prijazen pogovor v šolskih rečéh.

Iz Štajarskiga.

Lejte, lejte, ljubi gospodje tovarši! naši slovenski učenci so nas prekosili. Berejo namreč lastne novíce „Vedeža“ ktere jim veliko koristnih in kratkočasnih reči pripovedujejo. Se vé, de jih dobijo po naši oskerbi, pa vender so le nalaš za šolsko mladost namenjene. Pa povejte, dragi! ali pa imamo mi slovenski učitelji že kaj lastnih novíc, ktere bi detovodne (pädagogische) reči, omiko slovenšine v šoli, i. t. d. omenile? — Sej — bo znabiti kateri overnil — imamo nemških detovodnih letnikov, časopisov in drugih podučnih dovolj, čmu pa še slovenskih? — Tiste šolske nemškúne pa vprašam: Ali bomo mi učitelji, ki nam je povzdiga in omika ljudstva v narodnosti v roke dana, zaostajali za prostim kmetam in rokodelam, ali clo za našo šolsko mladino, ki vsi vsaki svoje lastne slovenske novíce že v rokah imajo? — Tudi to je res, de prijazne Ljubljanske „Novíce“ rade naše šolske reči omenijo, kolikor jim prostor pri-pustí, ravno tako tudi „Slovenija“ šolo pretresuje, in tudi Celjske „Novine“ se zató pomenkujejo; — ali za potrebno našo izobrazenje v sedanjim času ni to zadosti. Jaz mislim, vsaki iskreni domorodni učitelj bo spoznal, de nam manjka posebniga lastniga časopisa, kateri bi nalogo imel, naše vzajemne misli v detovodnih rečéh sploh, kakor tudi v šolstvu posebej pretresavati. Kar bi se na zborih važniga in koristniga presodilo, to bi se potem na presodbo tudi drugim sosedam po tém časopisu ponudilo. Zbori bi se potem bolj potrebne in koristne skazali, kakor jih zdaj mi učitelji na Slovenskim sploh obrajtamo. Ozrimo se okolj, in vidili bomo, de so učitelji na Nemškim kakor tudi v Terstu učiteljske družtva vtemelili; mi pa v sredi med njimi smo še toliko v teh rečéh storili, kot ničla pred drugími številkami. Ne zamerite, jaz rad resnico povém, tudi če je žérka! — Sami presodite: ali nam ni potrebno več zloge med saboj, če hočemo sami sebe za prihodnji čas bolj izobraziti? Drugači bi znali še ljudém na poti biti, namest njih obrajtani učitelji. Kdor ne storí s časam ene stopinje, je storil dva koraka nazaj. De pa rakove poti ne pojdemo, pogovorimo se zavolj zborov in potrebniga časopisa, in spoštovani gospodje tovarši! povejte svoje misli zastran téga očitno; ali — in kakó bi se dalo to izpeljati?

Tone P..., tačasni učitelj.

Kakó dolgo še ne bomo lažnivosti svojiga pravopisa slovó dali?

(Dalje.)

Zraven tega je iz dosedaj rečeniga še ena daljna zmota našiga pravopisa razvidna, namreč: de je tudi

c) *skladnosti* ali notranji edinosti v pisanji nasproti. Skladnost (Systemmässigkeit) v pisanji sicer ni pglavitna reč; tode nje pomanjkanje v pravopisu malo previdnosti razodeva, ne le v tistih, kateri so ga znajdili, ampak tudi v ysih drugih, kateri ga nasledjejo. Skladnost namreč pravopisa terja, de se pri enakih vzrokih tudi enako piše. Sedaj pa smo vidili, de se pri našim pravopisu velikrat ravno nasprotno godí: de se izhajanje besedi včasih naznani, včasih ne; ravno takó, de se sklanjanje v nekterih besedah napoveduje, v drugih ne; zad-